

Перелам у війні відбувається

Ціна, яку платить Україна, вимірюється людськими життями

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ

Чи може бути космічною держава, яка не має національної космічної програми?

У НАН України існує Цільова програма з наукових космічних досліджень. Вона допомогла зберегти колективи, підтримати осередки науки.

Вячеслав ЗАХАРЕНКО: «Найбільша цінність нашого інституту — люди»

І саме українські вчені створили найповніший низькочастотний каталог та карту, яка є основою для інших радіоастрономів світу.

Виявити потреби і впоратися з викликами

Не слід чекати завершення війни, треба вже зараз об'єднуватись, підвищувати організаційну спроможність наших товариств.

Найкраще почувуються чоловіки, які захищають Україну зі зброєю в руках

Відбулася консолідація суспільства, в тому числі й навколо Збройних сил України, Президента, місцевих органів влади.

В останні місяці ми починали свої повідомлення з того, що ситуація на фронтах війни стабільно важка. Напередодні серпня зарубіжні аналітики навіть почали попереджати, що «війна може перейти у затяжну фазу», «жодна зі сторін до кінця року не зможе досягти переламу»... І це на тлі безперервних обстрілів міст і сіл прикордонних областей, багатотрагедійного Харкова, Миколаєва, населених пунктів Донецької і Луганської областей, «гарячих» Півків, Дніпропетровщини, Запоріжжя... Та як же це може бути?.. Де ж та зброя, яка дасть змогу захистити людей і нашу землю? Де той бажаний перелам, який ті ж аналітики передбачали в серпні?

Але, здається, він усе-таки настає! Із перших днів серпня проявилися кілька визначальних тем, кожна з яких мала продовження і посилення.

Насамперед, рятуємо світ від голоду: першого серпня перше судно з українською кукурудзою вийшло з порту «Одеса» і успіш-

но дійшло до Босфору, а потім — і далі за місцем призначення. За проходженням лайнера із замиканням спостерегав увесь світ, не довіряючи москові й потерпаючи за угоду, відповідальність за яку взяли на себе Туреччина та ООН. Своєї черги на відправлення вже чекали 16 суден. А за два тижні «зерновим коридором» пройшли понад два десятки кораблів.

Наступна тема: удари ЗСУ по мостах, по складах з боєприпасами на окупованих територіях (на 1 серпня таких складів було 15, а до кінця «оглядового періоду» — кілька десятків). З ударами HIMARS по Антонівському та Каховському мостах зачинилась пастка для рашистських військ на правому березі Дніпра. (За інсайдерською інформацією, взято в «капкан» біля 20 тисяч осіб). Перший «приліт» на аеродром під Саки з розтрощенням половини тамтешнього авіапарку був настільки несподіваним для рашистів, що вони не знали, яку байку краще придумати. Так з'явився мем, що літаки

потрощив «Святий Дух». Відтоді «Святий Дух» побував і в Джанкої, і на Бельбеку, і пролетів над Кримським мостом. Хто йому може завадити?

Тривожна тема — Запорізька АЕС. Тривожна з моменту захоплення Енергодара російськими ядерними терористами, які завезли під енергоблоки зброю й техніку, замінували об'єкти, продовжують обстріли ЗАЕС, шантажують населення і світ. Єдиний просвіт у темі — домовленість президента Франції Еммануеля Макрона з путіним про те, що на АЕС зможе зайти делегація МАГАТЕ. Якщо домовленостей буде дотримано.

Ми ніколи не забудемо злочинів, вчинених рашистами на нашій території проти наших громадян. Таких злочинів відповідні комісії уже зафіксували понад 28 тисяч. Але декого «карма» надзодоганяє ще до суду. Управління стратегічних комунікацій ЗСУ повідомило про знищених в боях окупантів з 64 мотострілецької бригади з Хабаровська, які катували українців у Бучі.

В Оленівці, як показує наша розвідка, масове вбивство «азовців» спланували й провели вагнерівці. Понад сотню їх було ліквідовано на днях після удару ЗСУ по штабу ПВК «Вагнер» у Попасній. Bellingcat та The Insider ідентифікували також росіянина, який катував українського полоненого. Ніхто не залишиться безкарним.

Але ж скільки цих злочинців — уже є і ще буде? Адже обстріли наших міст і сіл не припиняються. У ці дні росія сконцентрувала навколо України близько 430 літаків і понад 360 вертольотів. У білорусь завезено ракети та снаряди. Очевидно, нас хочуть привітати салютом на честь 31 річниці Незалежності України, яка для них наче кістка в горлі.

Ми надзвичайно вдячні нашим партнерам за постійну допомогу. Але хотілося б повторити слова генсека НАТО Єнса Столтенберга: «Ціна, яку ми платимо, може вимірюватися грошима. Ціна, яку платить Україна, вимірюється людськими життями».

ВИПРОБУВАННЯ

Війна. Вистояти і перемогти

Продовжуємо хроніку українського спротиву

1 серпня. В море вийшло перше судно з українським зерном

ЗСУ уже знищили близько 15 складів боєприпасів РФ на Півдні, — про це повідомила начальниця пресцентру сил оборони Півдня України Наталя Гуменюк.

Перше судно з українським зерном вийшло з порту «Одеса». Судно RAZONI під прапором Сьєрра-Леоне прямує до порту Тріполі у Лівані. На його борту — 26 тисяч тонн української кукурудзи. Своєї черги на відправлення вже чекають 16 суден.

Транспорт у Києві зупинити неможливо на час повітряної тривоги. Про це повідомляє Київська міська адміністрація. Пасажири мають залишити салон та пройти до найближчого укриття.

ЄС направив Україні 1 мільярд євро, половина цих грошей — уже на рахунок Нацбанку.

«До України прибув третій брат із родини «довгої руки» — РСЗВ MARS II із Німеччини», — повідомив міністр оборони Олександр Резніков у Твіттері. «Наші артилеристи вітають німецьких партнерів», — зазначив він.

В Україну прибули ще чотири системи HIMARS.

В ЄС набуло чинності ембарго на імпорту вугілля з Росії. Частка російського вугілля у структурі споживання ЄС становить 45%, у 2021 році витрати ЄС на імпорту російського вугілля становили 4 млрд євро.

Верховна Рада остаточно ухвалила Закон, який фактично урівнює права польських громадян з українцями. В ці похмурі часи стосунки наших народів і держав перебувають на небуло високим рівні.

Українські військові знищили розвідгрупу росіян на Слов'янському напрямку, відбили штурм на Бахмутському напрямку та звели нанівець спроби ворога просунути у бік Мар'їнки — дані Генштабу.

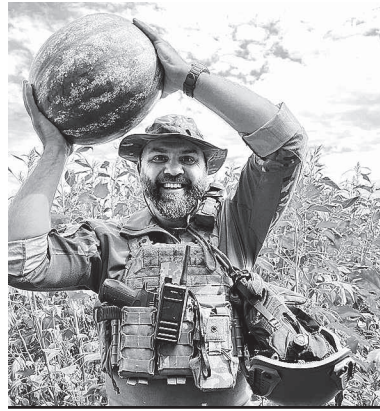
2 серпня. Обов'язкова евакуація в Донецькій області

російські загарбники вели штурмові дії на різних напрямках, однак успіху не мали й мусили відійти. На Донецькому напрямку ворог зосереджений на веденні наступу на Бахмутському та Авдіївському напрямках. На Краматорському — обстріляв із танків та артилерії район Серебрянки, Сіверська, Званівки та Донецького. На Бахмутському напрямку противник здійснював обстріли військової та цивільної інфраструктури. На Авдіївському — фіксувалися обстріли неподалік Авдіївки, Нетайлового і Нью-Йорка. Тривають бої поблизу Писків.

Почалася обов'язкова евакуація населення Донецької області. Перший потяг прибув у Кропивницький. У ньому — жінки, діти, люди похилого віку, багато маломобільних.

В Україні деокуповані від російських загарбників 1054 населені пункти. На Херсонщині ЗСУ звільнили ще сім населених пунктів, тепер в області деокуповані 53 населені пункти.

Збройні сили Тайваню було приведено у підвищену бойову

готовність на тлі загострення відносин з Китаєм перед візитом спікерки Палати представників Конгресу США Ненсі Пелосі. Жителі Тайбея на Тайвані зустрічали спікерку у масках і одязі у кольорах українського прапора.

Після Оленівки росія шукає нові приводи й пояснення для своїх воєнних злочинів. Верховний суд Росії визнав полк «Азов» «терористичною організацією». Недоімперія, яка щодня погрожує знищити світ ядерною зброєю, має дістати по зубах раз і назавжди, — про це в Телеграмі повідомляє Азов-Маріуполь.

3 серпня. Сто шістдесятити день війни

Проїшли! Судно RAZONI з українським зерном стало на якір перед входом у Босфор.

Ворог продовжує завдавати авіаційних та ракетних ударів по цивільних об'єктах на території України. На Донеччині противник зосереджує зусилля на Бахмутському напрямку. Вів наступ у районі західної околиці Берестового, успіху не мав, відійшов. На напрямках Володимирівка — Соледар та Покровське — Бахмут бойові дії тривають. На Криворізькому напрямку ворог створює ударне угруповання — ОК «Південь».

ЗСУ завдали втрат ворогу: відмінусовано 19 загарбників, знищено мобільну станцію супутникового зв'язку, протитанковий ракетний комплекс, 2 автівки, зокрема броньовану, два польових склади боєприпасів у Чорнобаївці та Бериславі. У ЗСУ підтвердили знищення в Чорнобаївці пункту управління 22-го армійського корпусу РФ. Повний обсяг ворожих втрат дорозв'ідуються.

Збройні сили України відбили наступ російських військ на Південнобузькому й Авдіївському напрямках, а також відкинули ворога на Бахмутському напрямку, завдавши йому втрат — оперативна інформація Генштабу ЗСУ станом на 18.00.

3 Авдіївки вийшли 90% мешканців — голова ВІЦА. Зараз у місті залишається 2,5 тисячі цивільних.

4 серпня. Amnesty International підмочила репутацію

За добу ворог обстріляв дев'ять областей, бої в Писках тривали майже всю ніч — зведення військово-цивільних адміністрацій про ситуацію в регіонах. На Донеччині росіяни за добу обстріляли 10 населених пунктів, спричинили багато руйнувань. Під обстріл потрапила

зупинка в Торецьку: вісім загинули, серед поранених — троє дітей.

Відбулося засідання Ставки Верховного Головнокомандувача. Обговорено стан забезпечення Сил оборони необхідним озброєнням та заслухано звіт про перебіг загальної мобілізації. Про це повідомляє РНБО на своїй сторінці у ФБ.

Amnesty International підмочила свою репутацію. У доповіді правозахисної організації йдеться про те, що українські військові у спробі відбити російське вторгнення намагаються на небезпеку цивільне населення. Повідомлення викликало заперечення та гостру критику з боку не тільки України, а й світової громадськості. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба закликав Amnesty International: «Не шукайте фальшивого балансу між злочинцем і жертвою!».

ЗСУ просунулись углиб оборони ворога. «На Харківському напрямку Сили оборони України просунулись у глибину оборони противника та закріпилися на звільнених територіях», — повідомив заступник начальника головного оперативного управління Генштабу ЗСУ Олександр Громов.

Війська РФ безуспішно намагалися прорвати оборону ЗСУ неподалік Мар'їнки, але зазнали втрат і відійшли; протягом дня ворог знову намагався наступати в районі Писків, проте успіху не мав; на Слов'янському напрямку спроби наступу росіян у районах Долини та Богородичного завершилися крахом та втечею, — повідомляє пресслужба Генштабу ЗСУ.

5 серпня. «росії буде ніде сховатися в Україні»

ЗСУ звільнили села Мазанівка та Дмитрівка в Донецькій області. А ще — знищили пункт управління 22-го корпусу берегових військ чорноморського флоту РФ у Чорнобаївці.

Генсек НАТО Єнс Столтенберг, виступаючи в Норвегії, заявив: «Ціна, яку ми платимо, може вимірюватися грошима. Ціна, яку платять Україна, вимірюється людськими життями».

За минулу добу загарбники тричі обстріляли з гранатометів і мінометів Сумщину. А також — Миколаїв, Нікополь та Запоріжжя.

Північна Македонія під час конфлікту на Балканах закупила ці лі-

таки в Україні. Наприкінці липня вона передала Україні танки Т-72.

На Донецькому напрямку ворог проводить наступальну операцію на Бахмутському та Авдіївському напрямках. Намагається створити сприятливі умови для оволодіння Соледаром та Бахмутом, розширити контрольовану територію на західній околиці міста Донецьк.

росіяни випустили по громадах Дніпропетровщини десятки снарядів, обстріляли Нікопольський та Криворізький райони. З ладу виведено газопровід.

З порту «Чорноморськ» вирушили три судна з українським збіжжям. «На борту трьох балкерів Navi star, Rojen та Polarnet 57 тисяч тонн української кукурудзи, яка направляється до Туреччини, Великої Британії та Ірландії, — повідомив у фейсбуці міністр інфраструктури України Олександр Кубраков.

«Командантська година у Миколаєві вводиться з 23:00 5 серпня 2022 року до 05:00 8 серпня 2022 року», — повідомив у Телеграмі голова обласної військової адміністрації Віталій Кім.

Загарбники вдруде за кілька годин обстріляли Запорізьку АЕС. Ззначається, що російські війська серйозно пошкодили азотно-кисневу станцію та об'єднаний допоміжний корпус. «Є ризики витоку водно та розпалення радіоактивних речовин. Високою є пожежна небезпека. Наразі постраждалих немає», — наголошують в Енергоатомі.

Україна зробила відмінну роботу, завдаючи ударів по пунктах управління, складах постачання та скупченнях військ. Забезпечення російської армії вимагає наявності централізованих складів, що пояснюється «палетним» типом матеріально-технічного забезпечення. Це робить склади чудовими мішенями для високоточних HIMARS та M777. «Якщо — і, сподіваюся, коли — Україна отримає ракети АТАСМ (американський оперативно-тактичний комплекс з балістичною ракетою), росії буде ніде в Україні сховати ані системи командування та управління, ані склади постачання», — сказав Ден Райс, американський ветеран бойових дій, спеціальний радник головнокомандувача Збройних Сил України Валерія Залужного.

Bellingcat та The Insider ідентифікували росіянина, який катував українського полоненого. Ним виявився найманець з батальйону «Ахмат» тувинець Очур-Суге Монгуш 1993 року народження. The Insider поспілкувався телефоном з головним учасником катувань, який намагався заперечувати свою причетність до злочину, але заплутався у свідченнях.

Загальні бойові втрати противника з 24.02 по 05.08 орієнтовно склали: артилерійських систем — 950 (+4), РСЗВ — 260, БПЛА оперативно-тактичного рівня — 742, танків — 1792 (+3), ББМ — 4032 (+6), засобів ППО — 123 (+5), літаків — 223, гелікоптерів — 191, крилатих ракет — 182, кораблів/катерів — 15, автомобільної техніки та автоцистерн — 2964 (+4), особового складу — близько 41650 (+150) осіб.

6 серпня. Відключено від мережі 4-ий енергоблок ЗАЕС

На Донецькому напрямку ворог веде наступальну операцію, основні зусилля зосереджує на Бахмутському та Авдіївському напрямках. Застосовує штурмову та армійську авіацію. На Авдіївському напрямку здійснює обстріли зі ствольної та реактивної артилерії неподалік Нью-Йорка, Первомайського, Водяного та Опитного.

На Півдні ЗСУ вдарили по шістьох складах боєприпасів та двох командних пунктах РФ.

ЗСУ на Харківщині взяли під контроль село Дмитрівку Ізюмського району, а також знищили 1 БТР та 19 загарбників на Херсонському і Донецькому напрямках.

В Енергодарі було пошкоджено дві лінії електропередач, відключено від мережі 4-ий енергоблок ЗАЕС.

НАЕК «Енергоатом» закликає ООН, МАГАТЕ і всю світову спільноту вжити усіх можливих заходів для спрямування безпекової місії на Запорізьку АЕС із подальшою її демілітаризацією та виведенням озброєних російських військових зі станції й усієї прилеглої території.

Українська розвідка підтвердила, що російська армія замінувала енергоблоки ЗАЕС. Це заявив представник пресслужби Головного управління розвідки Андрій Юсов.

Внаслідок ворожого обстрілу на Запорізькій вигоріли 70 гектарів пшениці. До поліції напередодні надійшло три повідомлення про руйнування об'єктів інфраструктури через обстріли, здійснені військовими російської армії.

7 серпня. ЗСУ вбили щонайменше 10 російських генералів

Координаційний центр у Стамбулі видав дозвіл на вихід з українських портів чотирьох суден з продовольством. Вони відпливають з Чорноморська та Одеси з 161 084 тоннами продовольства: кукурудзою, борошном та соняшниковою олією.

На Волинському та Поліському напрямках, на території республіки Білорусь збройні сили РФ розгортають додаткові сили й засоби протиповітряної оборони — дані Генштабу ЗСУ.

Ворог обстріляв промислові підприємства на околицях Миколаєва; у Харкові зафіксовано чотири вибухи — дві ракети влучили на територію заводу в Індустріальному районі; на Херсонщині бойові дії тривали протягом усього дня — зведення військово-цивільних адміністрацій про ситуацію в регіонах України.

В Україні вбили щонайменше 10 російських генералів — британська розвідка. Через низьку ефективність, яку зс РФ продемонстрували після нападу на Україну, щонайменше шість командувачів були звільнені з посад.

Вода, електрика і газ: росіяни замінували життєво важливі комунікації в Херсоні перед можливим контр-наступом ЗСУ. росіяни готуються до стратегії терору та випаленої землі, зазначили в Херсонській ОВА.

ЗСУ знищили російських військових, які катували цивільних у Бучі. Про це Управління стратегічних комунікацій ЗСУ повідомляє

ВИПРОБУВАННЯ

у Телеграмі. «русня показала фото знищених окупантів зі складу 64 окремої мотострілецької бригади з Хабаровська. Саме ця бригада окупаційної армії брала участь у катуваннях українців у Бучі на Київщині», — йдеться в повідомленні.

Збройні сили України відкинули російські війська на Південнобузькому, Краматорському, Бахмутському та Слов'янському напрямках, на Бахмутському напрямку знешкодили розвідувальну групу ворога — дані Генштабу.

8 серпня. Вогневий контроль на мостах через Дніпро

З початку повномасштабного вторгнення росія скоїла 27 203 воєнних злочинів проти України — таку цифру наводить Офіс Генпрокурора.

ЗСУ вночі вдарили ракетами HIMARS по Мелітополі та знищили понад 100 загарбників. Було нанесено вогневе ураження по пунктах тимчасової дислокації окупаційних військ на промислових майданчиках в різних районах міста, — повідомив міський голова Мелітополя Іван Федоров.

На Бахмутському напрямку ЗСУ

знешкодили кілька ворожих розвідгруп — дані Генштабу на 6 ранку.

Українські військові вдарили по Антонівському та Каховському мостах. «Відпрацьовано той самий вогневий контроль, який ми тримали кілька днів на цьому напрямку, і він має свої результати», — повідомила керівниця координаційного пресцентру сил охорони та оборони Півдня Наталія Гуменюк.

Ядерний тероризм у дії: рашисти заявили про готовність підірвати заміновану Запорізьку АЕС, росіяни вже відкрито шантажують увесь світ, заявляючи про мінування Запорізької АЕС та готовність її підірвати. У своїй заяві начальник військ радіаційного, хімічного та біологічного захисту зс рф генерал-майор Валерій Васильєв, котрий зараз командує гарнізоном ЗАЕС, сказав, що «тут будет или русская земля, или выжженная пустыня», — Енергоатом.

Гіперзвуковими ракетами «Кинджал» росія вдарила по військових об'єктах на Вінниччині. Це найновіший тип ракет, які має на озброєнні росія. Після прийняття на озброєння у 2018 році, їх випущено усього декілька десятків, — повідомляє у фейсбуці командування Повітряних сил ЗСУ.

рашисти обстріляли район Павлова Поля з РСЗВ «Ураган» касетними снарядами. Один загиблий, один поранений. Усі цивільні. «На щастя, понад 22 касетних снаряди не вибухнули. Жертв було б набагато більше», — повідомив у фейсбуці начальник Слідчого управління ГУ Нацполіції в Харківській області Сергій Болвінов.

СБУ затримала кілерів спецслужб рф, які планували вбити Резнікова та Буданова. У результаті багатоступінчастої спецоперації знешкоджено диверсійно-розвіду-

вальну групу головного управління генштабу зс рф (більш відомого як ГРУ). За вбивство кожного російські «куратори» обіцяли від 100 до 150 тисяч доларів США.

Турецька компанія вже придбала в Україні ділянку для заводу з виробництва Ваурактар — посол. Компанія Ваурактар Makina вже створила в Україні власну компанію, придбала земельну ділянку, розробила проєкт заводу з виробництва Ваурактар та має намір реалізувати цей проєкт.

Ракети для HIMARS і NASAMS. США надали Україні новий пакет допомоги на \$1 мільярд.

9 серпня. Заборонити в'їзд в Європу всім росіянам

В окупованому Северодонецьку немає світла і води. Натомість окупаційна «влада» формує бригади для очищення вулиць, пропонуючи продукти харчування як оплату праці.

Володимир Зеленський закликає Захід заборонити в'їзд усім росіянам, росіяни повинні жити у своєму світі, поки не змінять свою філософію.

ЗСУ отримали 50 турецьких бронетранспортерів Кіргі, на підході — ще 150. Дві бригади морської піхоти вже користуються пів сотнею цих машин.

Жіноча збірна України здобула золоті медалі на Всесвітній шаховій олімпіаді, передає Укрінформ. В останньому турі наші шахістки перемогли команду Польщі (3:1). Виграли свої партії Марія Музичук та Анна Ушеніна, внічию зіграли Анна Музичук, Наталія Букса.

Наслідки аварії на Запорізькій АЕС можуть бути вдесятеро потужніші, ніж на ЧАЕС — Міндовкілля. Для оцінки можливих наслідків катастрофи на ЗАЕС фахівці відштовхувалися від наслідків аварії 1986 року на ЧАЕС. Запорізька область фактично буде втрачена для проживання та господарювання. Кількість ліквідаторів може становити від 1 млн осіб, а загиблих — десятки тисяч. Кількість евакуйованих/відселених — від 2 млн осіб. Буде забруднена ріка Дніпро. А куди попрямує радіоактивний цезій, залежатиме від метеорологічних умов.

У районі російської військової авіабази у Криму — вибухи. Окупаційна «влада» Криму підтвердила вибухи в районі Новофедорівки, де міститься російська військова авіабаза, туди скеровані машини «швидкої допомоги».

Після чергового удару ЗСУ по Антонівському мосту з Херсона почали вивозити родини військових рф, що перебували у місті. «Внаслідок нещодавніх ударів ЗСУ по Антонівському та Каховському мостах в окупантів почалася паніка. Вчора Антонівський міст був оточений з обох боків, місцевих жителів не допускали», — повідомили в ОВА.

Голова Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров закликав росіян виїжджати з окупованого півострова: «Щойно ви отримали перший «дзвінок», який вказує вам негайно залишити територію окупованого рф Криму. Знайте, ваше перебування в окупованому Криму є незаконним і злочинним».

10 серпня. Партизани «пошкодили» штаб «єдиної росії»

російські загарбники намагаються відновити наступ на напрямку Донецьк — Писки, бойові дії в цьому районі тривають. На Авдіївському напрямку зафіксовано обстріли біля Мар'їнки, Авді-

ївки, Опитного, Писків, Первомайського, Невельського, Петрівського, Нетайлового та Красногорівки.

армія рф з «Градів» обстріляла Нікопольський район: 11 загиблих та 13 поранених. Пізніше кількість загиблих унаслідок ворожого обстрілу зростає до 13 осіб. У лікарні Марганця померли ще двоє.

На Волинському та Поліському напрямках проводиться спільне оперативно-тактичне навчання збройних сил російської федерації та республіки білорусь. Зберігається загроза завдання ракетних та авіаційних ударів з території білорусі.

У Мелітополі партизани «пошкодили» штаб «єдиної росії». Міський голова Мелітополя Іван Федоров повідомив, що партизани полюють на всіх причетних до проведення псевдореферендуму.

В Оленівці було сплановане масове вбивство. Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні Євгеній Цимбалюк зазначив, що супутникові знімки демонструють, що в колонії постраждала лише одна будівля, куди було переведено військовополонених безпосередньо перед атакою, а аналіз фото вказує на термобаричний вибух зсередини.

Загарбники намагались прорвати оборону ЗСУ біля Великої Комишувахи на Слов'янському напрямку, вели штурми на Харківському і Бахмутському напрямках та біля Авдіївки та Писків. Всі спроби ворога завершилися невдачею.

Загальні бойові втрати противника з 24.02 по 10.08 орієнтовно склали: артилерійських систем — 971 (+7), РСЗВ — 261, БПЛА оперативно-тактичного рівня — 766 (+9), танків — 1832 (+15), БМ — 4086 (+10), засобів ППО — 133, літаків — 232 (+9), гелікоптерів — 193, крилатих ракет — 185, кораблів/катерів — 15, особового складу — близько 42800 (+160) осіб.

11 серпня. Вибухає і в Зябровці

ЗСУ завдали удару по мосту в районі Каховської ГЕС, тепер він непридатний для використання. А також знищили ворожий склад боеприпасів у селищі Новоолексівка на межі з Кримом та командно-спостережний пункт БТТ 217-го парашутно-десантного полку ворога у Скадовському районі.

В ніч з 10 на 11 серпня у районі білоруського аеродрому Зябровка пролунали вибухи. Про це повідомляє моніторингова група «Беларускі Гаюн», передає Укрінформ. Відзначаються спалахи та вибухи, які пролунали в районі Зябровки близько 00:30. Міноборони білорусі пояснили вибухи у Зябровці займанням «єдиної техніки» після заміни двигуна.

На Авдіївському напрямку противник здійснював артилерійські обстріли біля Мар'їнки, Водяного, Нетайлового, Авдіївки, Писків, Опитного та Красногорівки.

Веде наступальні дії у напрямках Мар'їнки та Писків.

Сейм Латвії визнав росію країною-спонсором тероризму. Сейм просить євроатлантичну спільноту та партнерів терміново посилити та запровадити всеосяжні санкції проти росії, щоб зупинити здатність сил рф продовжувати військову агресію в Україні.

На Херсонщині електроопори впали у напрямку Криму. «Вчора окупанти заявили, що під'єднують Запорізьку атомну до російської енергосистеми. А сьогодні впали опори, які ведуть від Каховки до Чаплинки (у бік Криму)», — написав у фейсбуці депутат Херсонської облради Сергій Хлань.

У полоні перебувають понад 130 жінок з «Азовсталі» — військовослужбовиць, прикордонниць та медичних працівниць, які розраховують на те, що держава за них боротиметься. Про це повідомила віцепрем'єр-міністерка — міністерка з питань реінтеграції ТОТ України Ірина Верещук.

12 серпня. Чи прибуде МАГАТЕ на ЗАЕС?

Гендиректор МАГАТЕ Маріано Гроссі готовий очолити місію на Запорізьку АЕС для посилення її безпеки. За його словами, експерти можуть потрапити на станцію, якщо місія співпрацюватиме як з українською владою, так і з державою-окупантом — росією.

Секретар РНБО Олексій Данілов прокоментував засідання Радбезу ООН щодо ситуації на ЗАЕС: «Наразі весь світ повинен вимагати від росії, аби та забрала свої війська і залишила територію України».

До України прибули додаткові реактивні системи М270 з Британії. «Велика Британія обіцяла, Велика Британія виконала!» — написав міністр оборони Олексій Резніков.

росія щодня втрачає через війну в Україні 500 військових — NYT. Убитими та пораненими. Про це повідомляє The New York Times з посиланням на дані американської розвідки.

Наступальні дії противника на Слов'янському та Авдіївському напрямках зазнали поразки. На напрямку Покровське — Бахмут ворог мав частковий успіх — дані Генштабу.

13 серпня. Сто сімдесятий день війни

ЗСУ знищили останній автомобільний шлях через греблю Каховської ГЕС, яким окупанти могли переправляти техніку і боеприпаси. Українські військові відбили штурм і наступ ворога на 4 напрямках, окупанти зазнали втрат і хаотично відійшли.

У Мелітополі агітаторам «референдуму» самопроголошена влада пропонує до 50 000 рублів, але люди відмовляються. «Із псевдореферендумом проблема, — каже міський голова Мелітополя Іван Федоров. — Після першого поквартирного обходу виявилось, що підтримують росію менш як 10%».

війська рф здійснили спробу просунутися на Харківському, Краматорському, Новопавлівському та Південнобузькому напрямках, проте отримали жорстку відсіч, на кількох — відступили з втратами. На Авдіївському напрямку ворог намагається прорвати оборону ЗСУ, тривається жорстка бої — дані Генштабу.

14 серпня. 42 країни закликали росію піти з ЗАЕС і з України

Вночі російська армія обстріляла Нікопольський та Криворізький райони Дніпропетровщини, зокрема Нікопольський тричі накрила вогнем. У місті пошкоджені 9 багатоповерхових та 8 приватних будинків, школа і декілька магазинів. Обстрілом зачепило газопроводи та лінії електропередач, — повідомляє голова Дніпропетровської ОВА Валентин Резніченко. Також росіяни били «Градами» по Марганцю та «Ураганами» по Зеленодольській громаді.

ЄС та 42 країни закликали росію негайно вивести свої війська з Запорізької АЕС. «Ми закликаємо російську федерацію негайно вивести свої військові сили та весь інший неуповноважений персонал із Запорізької атомної електростанції, її найближчих околиць та всієї України, щоб оператор та українська влада могли відновити свої суверенні обов'язки в межах міжнародно визнаних кордонів України і законний оперативний персонал міг виконувати свої обов'язки без зовнішнього втручання, погроз та неприйнятно важких умов праці», — йдеться у заяві.

У зведенні Генштабу зазначається, що на Волинському, Поліському та Сіверському напрямках ворог продовжує обстріли зі ствольної артилерії населених пунктів з території російської федерації.

На Харківському напрямку окупанти продовжують вогневе ураження зі ствольної та реактивної артилерії, інтенсивно ведуть повітряну розвідку БПЛА. На Слов'янському напрямку здійснюють вогневе ураження із танків та реактивної артилерії неподалік Бражківки, Богородичного і Долини. На Краматорському напрямку російські окупанти завдали авіаударів поблизу Спирного. Здійснили спробу розвідки боем в районі Сербрянки, після вогневого ураження від наших воїнів — втекли. У районі Івано-Дар'ївки бойові дії тривають.

15 серпня. Під «роздачу» потрапив штаб ПВК «Вагнер»

«Керівництво» загарбників тікає з Херсонської області до Мелітополя. Біля Мелітополя партизани пошкодили міст, рух ешелонів з Криму припинився.

Мер Києва Віталій Кличко закликав мешканців міста запастися теплим одягом та ковдрами. «Ми зробимо все можливе і неможливе, щоб в оселях було тепло, — заявив він. — Але прошу кожного підготуватись, тому що не виключаємо, що температура в домішках буде на декілька градусів нижчою за норму. Норма — 21 градус, а може бути 19 чи 18», — зазначив він.

Верховна Рада підтримала продовження воєнного стану та загальної мобілізації ще на 90 днів — до 21 листопада.

ЗСУ у Попасній розбили штаб ПВК «Вагнер», ймовірно ліквідовано понад 100 російських окупантів.

Загальні бойові втрати противника з 24.02 по 15.08 орієнтовно склали: артилерійських систем — 985 (+5), РСЗВ — 261, БПЛА оперативно-тактичного рівня — 787 (+3), танків — 1876 (+12), БМ — 4141 (+15), засобів ППО — 136, літаків — 233, гелікоптерів — 195 (+1), крилатих ракет — 187, кораблів/катерів — 15, автомобільної техніки та автоцистерн — 3044 (+5), особового складу — близько 43750 (+200) осіб.

За повідомленнями Генерального штабу ЗСУ та інформгентств (Продовження в наступному номері)

Чи може бути космічною держава, яка не має національної космічної програми?

Україна має багаті традиції у наукових космічних дослідженнях, наші вчені виконують цікаві та перспективні проекти, але нам дуже потрібна загальнодержавна цільова космічна програма. Про це й не тільки йшлося на засіданні Президії Національної академії наук України.

Про стан та перспективи розвитку наукових космічних досліджень в Україні доповідав голова Ради з космічних досліджень НАН України академік Ярослав ЯЦКІВ.

– Мусимо визнати, що статус України як космічної держави до цього часу не визначено, – зауважив академік. – Тепер ця галузь «належить» Міністерству з питань стратегічних галузей промисловості. Незважаючи на те, що працюють окремі підприємства, асоціація «Космос», з 2018 року у нас немає загальнодержавної космічної програми. Не може бути космічною держава, яка не має такої програми.

Але на цьому сумному фоні є успіхи. За словами Ярослава Яцківа, завдяки багаторічному очільнику академії Борису Патону, у нас давно існує Цільова програма НАН з наукових космічних досліджень. Вона допомогла зберегти колективи, підтримати осередки космічної науки.

Зауваживши, що космічні дослідження, це достатньо широке і багатопланове поле діяльності, Ярослав Степанович зосередив увагу на наукових космічних дослідженнях НАН, які вимагають створення наукового корисного навантаження, зокрема йшлося про проекти «Іоносат-Мікро» і «Аерозоль-УА».

Координатором першого проекту є Інститут космічних досліджень НАН та Державного космічного агентства України. Метою проекту є вивчення динамічних процесів в іоносфері Землі, за допомогою узгоджених космічних та наземних вимірювань, для пошуку взаємозв'язку іоносферних збурень з процесами на Сонці, в магнітосфері, атмосфері та внутрішніх оболонках Землі. Також в його рамках розроблено систему збору даних, яка буде накопичувати їх і доносити до міжнародної спільноти.

Ще один проект, на якому академік Яцків зосередив особливу увагу, – «Аерозоль-УА», мета якого – створення бази даних, заснованої на безперервних вимірах поляризаційних характеристик аерозольних і хмарних частинок і їх глобального розподілу в атмосфері Землі протягом тривалого проміжку часу. Ця база необхідна для визначення тимчасового і просторового розподілу фізичних характеристик та хімічного складу тропосферних і стратосферних аерозолів, а також хмарних частинок в земній атмосфері і оцінки їх впливу на погоду, клімат та ступінь забруднення навколишнього середовища.

– «Аерозоль-УА» – дуже престижний для України проект, – зауважив Ярослав Яцків. – Адже зміни клімату хвилюють усіх на

Виступає Ярослав ЯЦКІВ

планеті. Пропоную залучити до проекту США, щоб у перспективі отримати кошти на виготовлення апаратури і запуск супутника. Професор Мерілендського університету Роальд Сагдеев погодився бути співкерівником зі мною. І ми подаємо до Національної академії наук США відповідні проекти.

І справді, переважна більшість космічних досліджень вимагає запуску апаратів зі спостережним і вимірвальним обладнанням. «Звичайно, в рамках можливостей НАН ми не можемо зробити льотні зразки, – констатував академік Яцків. – Була надія на ухвалення загальнодержавної космічної програми і на те, що хтось із підприємств візьметься за виготовлення льотних приладів. На жаль, цього не сталося».

Зупинився Ярослав Степанович і на деяких прикладних дослідженнях, які проводить академія. Зокрема, він зауважив, що НАН – єдина установа в Україні, яка веде супровід контролю космічного простору над Україною і спостерігає за 500 об'єктами на різних орбітах. Ще одна робота, яку розпочали в НАН – українська перманентна система глобальних навігаційних супутникових систем.

Крім того, Ярослав Яцків нагадав, що Україна приєдналася до місячної програми NASA «Artemis», проте визнав, що глобально українська наука до цього не готова. Але окремі інститути НАН, зокрема Інститут електророзварювання ім. С.О. Патона, Інститут радіоастрономії, Головна астрономічна обсерваторія вже зараз здатні зробити свій внесок до цього проекту.

Роальд Сагдеев продовжив розповідь Ярослава Яцківа про розвиток досліджень ролі аерозолів в атмосфері Землі. Зокрема, він висловив сподівання, що експеримент, який пропонується включити до космічної програми України, започаткує регулярний міжнародний моніторинг ролі аерозолів в тепловому балансі Землі – те, без чого неможливо прогнозувати еволюцію клімату на планеті.

З участю НТТУ «КПІ імені Ігоря Сікорського» було розроблено перші в світі системи супутникового зв'язку, живлення космічних апаратів, і втілено в життя великий проект «Енергія – Буран». Про

це нагадав голова Вченої ради КПІ академік НАН Михайло Льченко. Протягом останніх 30 років в університеті продовжують космічну діяльність, створили унікальну матеріальну базу досліджень космічної техніки.

– Створення супутників в нашому університеті ґрунтується на закладах діяльності інноваційної екосистеми «Sikorsky challenge» – це об'єднання оригінальних інженерно-технічних здобутків наукових шкіл, взаємодія з інноваційно орієнтованим бізнесом, – розповів Михайло Юхимович. – Це використання можливостей інноваційно-виробничого об'єднання «Київська політехніка» з участю семи провідних підприємств ДК «Укроборонпром» і Державного космічного агентства. Також ми тісно взаємодіємо з Радою космічних досліджень НАН.

В 2014 році, коли на орбіту було запущено перший університетський наносупутник, рішенням вченої ради КПІ була офіційно проголошена космічна програма університету, яка має на меті створення, запуск і дослідження малих космічних апаратів, а також проектування, здійснення проектів супутникових комунікацій, розробку та впровадження компонентів і пристроїв різного функціонального призначення.

– Наш наносупутник PolyITAN-1 вже вісім років працює на орбіті, – додав Михайло Льченко. – Після початку війни зв'язок з ним тимчасово закритий, але апарат функціонує майже вісім років. Це світовий рекорд для апаратів такого класу. Ще один супутник – PolyITAN-2 бу-

ло запущено в рамках проекту з 38 університетами світу

За словами академіка Льченка, сьогодні КПІ працює над кількома затребуваними проектами, один з них – створення наносупутника Polyitan-3PUT. Він виконується разом колегами з Познанського університету технологій. Функціонал цього апарату – спостереження за станом інфраструктури на Землі: залізниць, трубопроводів, полів. Ще один проект – наносупутник PolyITAN-12U, який призначено для дистанційного зондування Землі з середньою просторовою розрізненістю. Він виконується за фінансування Міністерства освіти і науки і Державного космічного агентства. Функціонал цього апарату – дистанційне зондування Землі, розподільна здатність якого – 2–4 метри. Зараз триває робота над льотним зразком апарату.

Але не супутниками єдиними. Як нагадав Михайло Льченко, в рамках міжнародного проекту 3 жовтня 2018 року відбулась посадка посадочного модуля на астероїд. КПІ взяв участь у розробці системи терморегулювання цього модуля.

У виступі директора Інституту космічних досліджень НАН України та Державного космічного агентства України члена-кореспондента НАН Олега Федорова йшлося про необхідність розроблення майбутньої стратегії космічної діяльності і взагалі космічних досліджень як таких.

– Маємо політику НАН, яка об'єктивно вимагає продовження, – зауважив він. – Зараз ми переживаємо критичний момент, який потребує переосмислення всієї діяльності в цьому напрямі. Це посилає і уряд, і Мінстратегпрому щодо необхідності створення Стратегії космічної діяльності України. В нас немає програми, тобто немає не лише грошей, а й ідеології розвитку космічних досліджень на рівні держави. Ми маємо окремі програми – НАН, КПІ, КБ «Південне» тощо. Нині час визначити: чи ми відновлюємо модель космічних досліджень, яка була раніше, чи створюємо нову.

Директор Інституту технічної механіки НАН України і ДКА України академік НАН України Олег Пилипенко розповів про роботи, які академія виконує в рамках генеральної угоди з ДП «Конструкторське бюро «Південне» ім. М.К.Янгеля». Координаційна ра-

да з виконання цих робіт збирається двічі на рік, і керівники робочих груп з конкретних напрямків доповідають про результати, отримані за попередній період, і використання цих результатів у КБ «Південне».

Навів академік Пилипенко і конкретні приклади розробок, які здійснюються в Інституті технічної механіки фахівцями КБ. Так при розробці ракети-носія «Циклон-4М» проведено аналіз її відновлювальної стійкості. Для забезпечення повздовжньої стійкості було запропоновано встановлення спеціальних пристроїв у живильній магістралі окислювача на вході до кожного з чотирьох ракетних двигунів двигунної установки першого ступеня.

Також в Інституті технічної механіки розроблено метод діагностики розрідженої замагніченої плазми і комплекс наукової апаратури для моніторингу стану іоносфери Землі. Цей метод адаптовано до умов експлуатації комплексу бортової наукової апаратури інституту, встановленої на українському супутнику «Січ-2-30».

Про спільну роботу з НАН розповідав і начальник проектно-конструкторського бюро космічних апаратів КБ «Південне» ім. М.К.Янгеля Костянтин Білоусов. Зокрема, для проекту «Аерозоль-УА» КБ розробило власну перспективну космічну платформу, яку можна буде використовувати не лише для наукових досліджень, але й для інших завдань. – Крім того, КБ «Південне», будучи в тренді світової космічної науки, запропонувало до проекту космічної програми супутники, які можуть бути використані для дослідження Місяця, а також декілька платформ, які можуть доставити корисне навантаження до його орбіти, – додав Костянтин Білоусов.

Як резюмував президент НАН академік Анатолій Загородній, протягом останніх років рівень діяльності в Україні з дослідження простору дещо знизився. Сьогодні НАН – чи не єдина інституція, яка має цільову програму з наукових космічних досліджень. «Ми й надалі будемо підтримувати цю діяльність, – запевнив Анатолій Глібович. – Ми розуміємо, що війна, з одного боку, суттєво ускладнює наукову роботу, а з іншого – наші вчені, які виїхали за кордон, і ті, хто працює в Україні і має широкі міжнародні зв'язки, можуть використовувати можливості розширення міжнародної співпраці для того, щоб стан справ в наукових космічних дослідженнях поліпшувався».

Учасники засідання неодноразово наголошували, що наукові космічні дослідження разом з вирішенням питань фундаментальних і прикладних проблем, які виникають під час розроблення сучасних зразків ракетно-космічної техніки можуть бути одними з пріоритетних завдань НАН як сьогодні, так і в повоєнний період.

Підготував Дмитро ШУЛІКІН.
Фото – з сайту НАН

Під час обговорення

У ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЦЕНТРАХ

Вячеслав ЗАХАРЕНКО:

«Найбільша цінність нашого інституту — люди»

Радіоастрономічний інститут НАН України на Харківщині — установа унікальна. Саме тут уже понад пів століття працює найбільший у світі радіотелескоп низькочастотних декаметрових хвиль УТР-2. За допомогою цього телескопа здійснено чимало відкриттів світового рівня. Наприклад, до початку роботи УТР-2 не існувало каталогу радіоджерел на декаметрових довжинах хвиль. І саме українські вчені створили найповніший низькочастотний каталог та карту, яка є основою для інших радіоастрономів світу. Дослідники інституту є однією з основних команд, які будують Модель глобального неба (Global Sky Model, GSM).

Як справи у науковців сьогодні? Чи в безпеці вони? Чи продовжують дослідження? Ці та інші запитання ми поставили директору РІ НАН України, члену-кореспонденту НАН України Вячеславу ЗАХАРЕНКУ.

Вячеслав ЗАХАРЕНКО (посередині) з колегами, довенне фото

— Вячеславе Володимировичу, рік тому наше видання розповідало про п'ятдесятирічний ювілей найбільшого у світі радіотелескопа низькочастотних декаметрових хвиль, про славу історію вашого інституту. Ніхто й подумати не міг, що через пів року на Харківщину увійдуть російські танки. Скажіть, будь ласка, якими стали для інституту перші дні повномасштабного вторгнення?

— У перші ж дні війни російські війська захопили частину Харківської області, почалися обстріли Харкова та інших населених пунктів. Тому ми одразу (з 24 лютого) запровадили дистанційний режим роботи.

Найбільша цінність нашого інституту — люди. Ми дуже хвилювалися за тих, хто опинився в окупації, тих, хто був вимушений цілодобово перебувати в укриттях. І дуже раділи, коли співробітникам інституту вдалося виїхати в інші регіони України чи за кордон.

До речі, за декілька днів до широкомасштабного вторгнення ми підготували укриття, і під час обстрілів співробітники могли

швидко туди спуститися. Науковці організували чергування в будівлях інституту, а дехто майже «оселився» на роботі й чергував тижні чи й місяці.

— Радіоастрономічний інститут співпрацює з дослідниками з десятків країн Європи, Азії та США. Співпрацював, мабуть, і з російськими вченими. Скажіть, чи підтримали науковці інституту міжнародні партнери? І як зреагували колеги з рф?

— Довготривалі зв'язки з іноземними колегами стали для наших вчених по-справжньому рятівними. Науковці інституту не залишилися сам на сам з бідною, їх тепло зустріли за кордоном, допомогли отримати гранти, тимчасові посади тощо. Співробітникам та членам їхніх родин допомагали вчені, волонтери, державні інституції. Цю підтримку важко переоцінити!

А щодо російських учених у нас ще з 2014 року не залишилося ілюзій. Поступово контакти та співпраця зійшли нанівець. З деякими науковцями ми спілкувалися під час виконання міжнародних грантів, але з 24 лютого цей зв'язок теж

обірвався. Майже всі наукові фонди та наукові журнали відмовилися від співпраці з російськими вченими.

Звісно, жодного доброго слова після початку війни ми від російських «колег» не почули.

— Під час засідання Президії НАН України завідувач відділу радіофізики геокосмосу Радіоастрономічного інституту Андрій Залізовський розповів, що вдалося перемістити до Польщі наукове обладнання (зокрема, сервер) і сьогодні дані щодо антарктичних досліджень надходять туди. Чи продовжують роботу вчені в інших напрямках досліджень? Які перспективи співпраці з Польщею? Можливо, є (чи з'явилися) інші міжнародні проекти?

— І в цілому для України, і зокрема для науковців Польща зробила дуже багато. Найбільше наших співробітників перебувають саме в цій країні.

Завдяки допомозі польських учених на сервері Інституту низьких температур та структурних досліджень Польської академії наук (м. Вроцлав) наприкінці бе-

резня з'явилися «дзеркала» нашого інститутського сайту та сайту наукового журналу «Радіофізика та радіоастрономія». Потім вдалося перемістити сервер збору та обробки даних радіофізичних досліджень геокосмосу до Центру космічних досліджень ПАН у Варшаві. Ці дані збираються з декількох обсерваторій Радіоастрономічного інституту, в тому числі й з антарктичної станції «Академік Вернадський».

Звісно, цим співпраця з польськими дослідниками не обмежується. Ми виконуємо спільні проекти, маємо плани розвитку (спільні спостереження, створення лабораторії тощо). Співпрацюємо в галузі космічних досліджень та вивчення іоносфери (зокрема і для потреб цивільної авіації).

Чимало науковців прийняли також Франція й Італія. У цих країнах українцям надали гранти, робочі місця, створили належні побутові умови. Допомогли Паризька обсерваторія, Національний інститут астрофізики (Італія) та багато державних, наукових і волонтерських організацій.

І звісно, першими на допомогу прийшли українці з різних регіонів. За ці воєнні місяці і в нашого інституту загалом, і в кожного співробітника зокрема з'явилося багато нових друзів і в Україні, і у світі. Завжди пам'ятатимемо про цю допомогу!

— Під час нашої розмови минулого літа ви говорили про плани на найближче майбутнє — добудувати новий телескоп ГУРТ (гігантський український радіотелескоп), який дасть змогу здійснити «наукову революцію» в дослідженнях Всесвіту. Як тут справи?

— Хочу ще раз наголосити, що найважливішими для нас є люди. Наше завдання — зберегти науковців та інженерів, для яких цей телескоп є набагато більшим, ніж просто інструмент.

Кожен телескоп є унікальним, на кожному «відбивається» печатка лідера, команди, що його створює, епохи в цілому. Завдяки фундаментальним й інженер-

ним знанням, досвіду та ноу-хау (в прямому значенні «знаю як») ми можемо відтворювати технічні знахідки практично миттєво. До прикладу: радіотелескоп РТ-32 з'явився після докорінної модернізації старої зв'язкової антени. Вистачило двох років (а зазвичай такі проекти тривають значно довше), щоб втілити напрацьовані колективами (нашого інституту, Інституту радіофізики та електроніки імені О. Я. Усикова НАН України, НВО «Сатурн» та іншими) вдалі науково-технічні рішення.

Ми не сумніваємося, що після перемоги й повної відбудови країни ГУРТ (разом з УТР-2) стане набагато потужнішим і досконалішим, ніж було заплановано з самого початку. Сподіваємося також, що держава знайде кошти на розвиток науки.

— Чи вдалося інституту зберегти свій унікальний колектив? Як працюють сьогодні вчені установи?

— Яким вийде з цих випробувань колектив, ми побачимо згодом. Наші вчені працюють (чимало — за кордоном), тому «наукова кваліфікація» не зменшується. Навпаки, завдяки простішим і щирим відносинам з іноземними колегами ми швидко інтегруємося в європейський дослідницький простір. Це правильний вектор розвитку, всі ці контакти нам знадобляться і в майбутньому для відновлення наукових установ в Україні.

На жаль, поки що ми не можемо використовувати для спостережень УТР-2. Але це також не катастрофа: багато астрономів мають власні бази даних спостережень. Це дає змогу працювати у звичному режимі, опрацювати дані, готувати наукові статті.

Хочу сказати, що «порядок денний» справжнього вченого означає не чийсь зовнішній план (і тим паче не «план» ворога). Науковець сам ставить перед собою завдання і розв'язує їх. І робить це не для показників наукометрії, а тому, що прагне пізнання та відкриття краси Всесвіту.

Спілкувалася Світлана ГАЛАТА

НОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ

Обрати безпечний формат

Навчальний рік — на порозі. А в багатьох університетах він уже розпочався. Тож безпека учасників освітнього процесу постійно залишатиметься в центрі уваги суспільства. На селекторній нараді з участю керівництва МОН, МВС і ДСНС, яка відбулась у Національному авіаційному університеті, було озвучено деякі цифри щодо готовності закладів освіти до навчального року в надзвичайних умовах.

54% закладів вищої та фахової передвищої освіти забезпечено укриттями. Такі дані станом на середину серпня наводять у Міністерстві внутрішніх справ України. Але це не остаточні цифри, адже поки було обстежено лише 64% об'єктів цих закладів.

Власне, наявність укриттів не означає, що в них можна розмі-

стити всіх студентів під час навчання. Більшість вишів не мають відповідної змоги.

«Університети є автономними в прийнятті рішень щодо формату навчання, — зауважує міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет. — Переконали, що в більшості університетів буде застосовано змішану систему навчання. Подекуди є можливість організувати освітній процес у декілька змін. Деякі ЗВО вже розпочали навчання на початку серпня. У багатьох навчальний рік розпочнеться днями».

Наприклад, Національний авіаційний університет, у якому відбулась нарада, розпочинає з 22 серпня. Учасники оглянули одне з укриттів НАУ, де зокрема вже встановлено меблі. Тож уже зараз там можна проводити навчання.

Щодо закладів освіти всіх рівнів, то загалом до початку освітнього процесу в очній формі за показниками безпеки (тобто хоча б за наявністю найпростіших укриттів) готові 41% закладів (загалом було обстежено 21 тисячу або 80% об'єктів).

У МВС навели ще декілька цікавих цифр. Тільки 9% закладів освіти (2331) організували укриття у власних захисних спорудах (з урахуванням наявності таких споруд на балансі закладів освіти та стану їхньої готовності). Ще 28% закладів (7282) облаштували сховища у власних спорудах подвійного призначення та найпростіших укриттях, поставлених на облік за результатами проведених комісійних обстежень. Понад 4% закладів освіти (1136) організували укриття в об'єктах фонду за-

Брифінг Дениса МОНАСТІРСЬКОГО і Сергія ШКАРЛЕТА у Національному авіаційному університеті

хисних споруд інших суб'єктів господарювання.

Звісно, облаштування укриттів потребує великих видатків. У цьому контексті нагадаємо, що нещодавно уряд відніс до другої черги пріоритетності, після видатків на оборону та безпеку, фінансуван-

ня видатків місцевої влади щодо підготовки до опалювального сезону та облаштування споруд цивільного захисту, зокрема — й у закладах освіти. А отже, є надія, що укриттів побільшає.

Дмитро ШУЛКІН

НАУКОВЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Виявити потреби і впоратися з викликами

Скільки науковців були змушені залишити домівки, і чи все рятують тих, хто знайшов прихисток за кордоном? Ініціатори проекту UAScience.Reload («Українська наука: перезавантаження»), відзначаючи 100 днів від його створення, поділились інформацією про результати дослідження потреб українських науковців під час війни.

Проект започатковано ініціативною групою представників Київського академічного університету, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, ГО «Агенція європейських інновацій» і «Клуб економістів», Інституту математики НАН України, Національного фонду досліджень України та інших. Проект передбачає розроблення рекомендацій для державних органів, наукових установ, ЗВО та інших організацій в Україні й за кордоном, а також міжнародних інституцій для підтримки української науки.

Як зауважила виконавча директорка НФДУ Ольга Полоцька, одним з ключових завдань від початку війни стали пошуки шляхів забезпечення грантової підтримки досліджень і розроблень, фінансування яких було призупинено внаслідок спрямування коштів, передбачених на ці цілі, до резервного фонду держбюджету. Але насамперед слід було з'ясувати стан і можливість грантоотримувачів продовжити власні дослідження, виходячи з сьогоденного стану речей.

Тож Нацфонд звернувся до 169 команд проектів з виконання наукових досліджень і розроблень, які були призупинені, з питанням щодо інституційної й організаційної спроможності продовжувати дослідження в умовах воєнного стану. Виявилось, що лише 57 команд зі 169 готові продовжувати роботу за обставин, що склались. 62 команди можуть продовжити за певних обставин, а 50 відповіли, що на цьому етапі взагалі не можуть продовжувати дослідження.

Напрями роботи

Наша основна ідея полягала в тому, щоб звернути увагу на потреби науковців, які залишилися в Україні, – розповів завідувач кафедри загальної хімії та хімічного матеріалознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, координатор проекту UAScience.Reload Юрій Халавка. – Ще на початку березня ми запустили петицію щодо створення дистанційних робочих місць для науковців, які залишилися в Україні, у європейських, американських та інших закордонних інституціях.

Другим напрямом роботи було анкетування науковців, які готові скористатись відповідними пропозиціями. Наступним кроком стало

проведення широкомасштабного опитування, в якому нам допомогли багато різних установ і організацій. Ще один напрям проекту – підготовка аналітичних матеріалів для різноманітних донорів і тих, хто цікавився реальним станом науковців в Україні в часи війни.

Треба змагатись за кошти

Що відбувається з науковцями під час війни, куди вони переїхали, які їхні особисті потреби й потреби, пов'язані з науковою діяльністю? Результати дослідження представила наукова координаторка та проектна менеджерка Наукового парку Academ.City Київського академічного університету НАН України Анастасія Луценко. Онлайн-опитування пройшли 2173 науковці.

Як засвідчило дослідження, 54% респондентів є науково-педагогічними працівниками за основним місцем роботи, а 32% – науковими. 63,4% респондентів працюють у державних закладах вищої освіти, 22,6% – в інститутах Національної академії наук України.

Майже 84% наукових і науково-педагогічних працівників вказали, що їхнє матеріальне становище погіршилось порівняно з довоєнним часом.

Анастасія Луценко акцентувала увагу на тому, що 75% вчених не займаються жодною іншою діяльністю, крім наукової та/або науково-педагогічної. Тобто в них фактично немає іншої можливості заробляти кошти.

81% респондентів вказали, що продовжують отримувати заробітну плату в установі, де працюють. «Тобто система виявилась досить стійкою до таких важких умов», – констатувала пані Анастасія.

Майже половина вчених змінила місце перебування. 47,2% залишилися в Україні і не змінювали місце проживання через війну. 38,1% перебувають в Україні, але змінили місце проживання. За кордоном перебувають 14,6% науковців.

Найбільше науковців серед тих, хто перебуває в Україні, у Києві (майже 20%), Черкаській (10,6%), Львівській (9,9%), Харківській (9,7%), Вінницькій (5,7%) областях. Серед тих, хто за кордоном, – у Німеччині (26,8%) та Польщі (25,1%). Важлива деталь, на якій акцентувала увагу Анастасія Луценко, у цьому разі не йдеться про працевлаштування, а лише про міграцію.

На запитання, чи є змога займатись науковою діяльністю в тому ж обсязі, що і в довоєнний час, 72,9% відповіли, що не можуть собі цього дозволити. Серед основних причин науковці назвали відсутність інтересу, апатію, безпековий фактор, специфіку роботи, яка передбачає перебування на робочому місці (наприклад, людина не має доступу до лабораторії), технічні причини (перебої з Інтернетом і зв'язком, відключення світла тощо).

Ще один важливий аспект, що досліджувався – участь у грантових чи конкурсних проектах протягом останніх 3 років. 24,9% брали або беруть участь у грантових проектах, що фінансуються ЄС/міжнародними донорами/, 28,2% брали участь у проектах, що фінансуються урядом України/національними фондами. Близько половини вчених вказали, що в останні 3 роки вони взагалі не брали участь у таких проектах. Серед 28% майже третина учасників вказали, що проекти були зупинені або достроково припинені через воєнний стан.

– Серед особистих потреб українських науковців, які змушені були переїхати, ми виділили фінансову допомогу, відновлення та побудову нових соціальних контактів, а також – доступ до інтернету, – розповіла Анастасія Луценко. – Найбільш виражені потреби, пов'язані з науковою діяльністю – доступ до інформації та даних, а також наукової літератури, необхідність комунікації з командою/колегами – дослідниками, а також – участь у наукових проектах, які можна було б виконувати саме зараз.

Щодо роботи на волонтерських засадах, то три чверті вчених готові долучитись до проекту, метою яких є посилення обороноздатності та відбудова України.

У планах ініціаторів проекту – зробити ще одну хвилю опитування, щоб зрозуміти динаміку.

Як констатувала гостяова професорка Стенфордського університету, учасниця програми «Ukrainian Emerging Leaders Program» Юлія Безвершенко, допомоги – хоч якою вона буде – не вистачатиме на покриття всіх необхідних речей. Тому треба формувати у наших науковців навички, давати їм відповідні інструменти, щоб надалі вони могли змагатись за кошти на світових ринках, а не лише за ті, які надходять до України.

Серед активностей ініціативи «UAScience.Reload» є участь у різних робочих групах і надання консультацій в Україні та за її межами. «В Україні ми беремо участь, зокрема, в Національній раді відновлення України від наслідків війни, яка має робочу групу з освіти і науки та підгрупу «Наука», що готує матеріали для комунікації держави з міжнародними донорами – щодо бачення відповідних змін та коштів, які на це необхідні», – розповіла Юлія Безвершенко.

Польський досвід

Старша наукова співробітниця Інституту математики НАНУ, Ірина Єгорченко переїхала до Варшави і працює на базі Інституту математики Польської академії наук.

– Спочатку мені у Польщі надали житло, – розповіла вона. –

На щастя, протягом двох місяців отримувала зарплату з України. Потім ця зарплата була скасована, але Національна академія наук США дала грант для українських науковців у Польщі. Вважаю це рішення правильним, адже дати грант на те, щоб перевозити науковців до США не дуже раціонально. Підтримувати 10 людей у Польщі – це приблизно ті самі гроші, що везти одну людину до США. Але це невеликий грант на два місяці і, наприклад, винаймати житло в Польщі на нього я не змогла б.

Далі Ірина Єгорченко подавалась на різні гранти, нині є перспектива отримати внутрішньоінститутський грант на рік за гроші, що були зекономлені внаслідок пандемії.

Науковиця взяла участь у декількох заходах, зокрема зустрічі президентів академії наук різних країн світу, зокрема і НАН України, і Польської академії наук, і НАН США з науковцями, які перебувають у Польщі. Йшлося про проблеми наших учених у Польщі і шляхи допомоги.

– Одна з проблем людей, які виїхали до Польщі, – невизначеність юридичного статусу, – розповіла Ірина Єгорченко. – Поки це має таку конфігурацію: або ми перебуваємо в Польщі і не виїжджаємо, або мусимо виїжджати і втрачати тимчасовий прихисток, дозвіл на роботу і, відповідно, всі гранти, контракти і т.д. Так, можна прожити в країні рік, але мені відомо, що є колеги, в яких магістранти, аспіранти, докторанти в інших країнах, і з ними якось потрібно зустрічатись.

Науковиця зауважує, що є грандіозна ілюзія – мовляв, усі, хто виїхав, можуть отримати фінансування і гранти, але це неправда. «Нині у ЗМІ лунають побоювання, що буде величезний відтік мізків, – додає вона. – Але всі не вийдуть з юридичних причин, а серед тих, хто це зробить, далеко не всі можуть знайти грант. На зустрічі з президентами академії наук було озвучено, що в Польщі перебуває близько 250 українських науковців. Спеціальний грант для українських науковців отримала 51 людина».

Отже, не все просто і однозначно. Досвід колег пані Ірини, які перебувають у різних країнах, засвідчив, що наукових грантів, наприклад, не вистачає на утримання дітей або батьків.

– Навіть той грант, який я маю отримати, після сплати податків і оренди житла буде меншим, ніж моя зарплата в Україні, – зауважує науковиця. – Але умови для роботи в мене справді хороші – доступ до літератури, семінари, оплата поїздок Польщею на конференції тощо.

Віддалені позиції

Щодо залучення до роботи науковців, які залишаються в Україні, ініціатори проекту напрацювали декілька ідей. Одна з них, як розповіла представниця Університету Юти (США) Вероніка Ромеро, спробувати організувати віддалену роботу з України.

– Нам потрібно було пояснити і українським науковцям, і їхнім зарубіжним колегам, що вони можуть працювати таким чином, – зауважує спікерка. – Проте у більшості випадків це все впирається у бюрократичні перепони і забірає набагато більше часу, ніж люди сподіваються. Але трапляються й ідеальні випадки. Наприклад, астрофізик з Італії зміг влаштувати «remote postdoc» позицію для астрофізика, який перебуває у Львові. Тобто насамперед треба донести інформацію до науковців. Бачимо, що потрібні більш систематичні звернення до університетів і дослідників. У цьому напрямку ми плануємо об'єднатись з проектом «ScienceforUkraine», адже почали активно постити віддалені позиції. Полегшити бюрократичні перепони можна було б з допомогою «цифрових стипендій», їх кількість збільшується, але їх поки не достатньо.

За словами Юрія Халавки, ініціатори UAScience.Reload не очікували, що декілька сотень людей з України будуть готові працювати над проектами, які реалізуються за кордоном. Грантодавці, зі свого боку, визнають, що система допомоги науковцям не готова до таких випробувань, які трапились в Україні. По-перше, відповідні потреби є в досить великій кількості людей. По-друге, науковці представляють різні напрями, мають різний рівень наукового доробку. Крім того, багато програм розраховано на підтримку найкращих кейсів.

– Ми побачили, що в Україні бракує структурованості наукового середовища – розповів Юрій Халавка. – До нас зверталось багато суто галузевих наукових товариств і платформ. Вони намагались знайти в Україні таких самих партнерів, щоб надати якусь цільову допомогу. Наприклад, Британське королівське хімічне товариство і організація, яка об'єднує європейські університети, що випускають хіміків, шукали виходу на подібні українські структури, але змушені контактувати з окремими університетами, адже таких структур не виявилось. Можливо, не слід чекати завершення війни, а вже зараз об'єднуватись, підвищувати організаційну спроможність наших товариств.

Підготував Дмитро ШУЛКІН
Зображення з сайту
Київського академічного університету

«Майбутнє Європи — це наука». І майбутнє України — також

Речення, що в лапках, у червні 2014 року сказав на відкритті Фестивалю науки у Копенгагені тодішній голова Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу.

Для українців ці слова прозвучали дуже актуально, адже на Революцію гідності вони виходили за своє європейське майбутнє, за незалежну Україну, за її розквіт, за перспективу стати врівень з передовими країнами світу. Досягнути цього без науки — аж ніяк не можна. І водночас ми не могли повноцінно розвивати свою державу, адже той самий ворог, який з 24 лютого нинішнього року розв'язав проти нас широкомасштабну, криваву і варварську війну, проявив своє загарбницьке нутро ще тоді, у 2014-му, нахабно відібравши Крим, окупувавши частину Донецької і Луганської областей. І всі ці 8 років загроза загострення війни висіла над нами, не даючи розвиватися, а творець цієї загрози підстерігав той час, коли можна буде спробувати реалізувати свою шизофренічну ідею — ліквідувати Україну як незалежну державу і приєднати її до «руського міра» на правах (насправді без жодних прав) частини федерації.

Але нічого у ворога не вийшло і не вийде. Тож дивлячись вперед і розуміючи, який великий шлях має пройти Україна після своєї перемоги, щоб відбудувати свої міста і села, підняти економіку, добробут людей, краще усвідомлюєш істину, яку на власному досвіді підтвердили всі розвинуті країни: без науки це зроби неможливо.

У нас є всі підстави підтвердити істину, виголошену Жозе Мануелем Баррозу, уточнивши, що наука — то і є майбутнє України. І тут ми мислимо в унісон з іншими країнами світу. Але якою ця наука має бути? І чи відповідають роль і статус української науки сьогодні таким же чинникам в інших європейських країнах?

Наприклад, Британська королівська академія щорічно готує для уряду Великобританії доповідь, яка містить ґрунтовний аналіз проблем та перспективних тенденцій розвитку країни. Не можу сказати, що до експертних висновків Національної академії наук України так само уважно прислухаються представники наших урядових кіл, і тим паче — ефективно використовують їх у своїй практичній діяльності.

Кажу зараз і про фундаментальну, і про прикладну науку, адже якщо фундаментальна — це ефективний механізм продукування нового знання, то пріоритетом прикладної є створення високопродуктивних технологій та високоякісної продукції, яке спирається на ці знання.

Жодна країна у світі не може бути справді передовою та високорозвиненою, не маючи потужної наукової системи. Науку не

рідко порівнюють з невідомим материком, на території якого дослідники зробили тільки досить обережні перші, можливо, не зовсім впевнені кроки.

Звичайно, кому про це було знати краще, ніж легендарному, незмінному впродовж 58 років президенту Національної академії наук України Борису Євгеновичу Патону, який в інтерв'ю газети «Світ» — на сторіччя Академії й самого академіка Патона — висловлював стурбованість відсутністю розуміння в країні важливості науки, її інтелектуального потенціалу та потреби для економіки й суспільства? Науку він назвав мозком спільноти, підкреслював, що в сучасних умовах вона є однією з найконкурентніших сфер діяльності та ва-

гомим чинником, який визначає рівень інтелектуального та інноваційного розвитку держави.

Показником інноваційного рівня розвитку країни у світі традиційно вважається наукоємність ВВП та кількість дослідників на 1 млн населення. Якщо в Європейському Союзі середні витрати на науку становлять близько 2% ВВП, (у Франції — 2,23%, в Угорщині — 1,38%), то в Україні — лише 0,49%. При цьому витрати в розрахунку на одного дослідника в Україні становлять 8,8 тис. дол. США, що у 19 разів менше, ніж у Франції (172,3 тис. доларів) та у 7 разів менше, ніж в Угорщині (62,5 тис. дол.).

Хочу нагадати, що у світових стандартах ще 2008 року було зазначено, що витрати на дослідження не належать до категорії видатків держави. Вони визнані інвестицією в людський капітал. Тобто фінансування науки — це інвестування в економіку і майбутнє.

Тож, як інвестуємо, так і маємо. Не дивно, що в Україні загальна кількість дослідників за останні десятиліття зменшилася майже у 5 разів. Сьогодні вона становить 1254 особи на 1 млн населення, що у 2,6 рази менше, ніж в ЄС.

Здається, зараз про це не час говорити. Коли в країні відбувається жорстока людиноненавистницька війна проти нашого на-

роду і держави, головне — вистояти, побороти ворога, і саме на це мають бути спрямовані всі ресурси. Це справедливо, ми знаємо й бачимо, що й переважна більшість громадян намагається, чим може, допомогти Збройним силам, віддаючи й свою частку на перемогу.

Але водночас сьогодні вже пора думати про майбутнє держави. Перемога неодмінно наступить — це знають всі. Але не можна допустити, щоб після неї в країні було таке ж ставлення до науки, як і до цієї війни. Стрімкий розвиток нашої економіки, підняття з руїн і відбудова наших міст і сіл мають спиратися на науку. Інтелектуалізація суспільства має відбуватися шляхом зростання її ролі.

Це не просто слова, якими науковці ситі по горло, в той час, як наші можливості працювати, повноцінно проводити дослідження, використовувати сучасні лабораторії — з належним інструментарієм і дослідним матеріалом — перебувають на голодному пайку. Для країни важливо, щоб провідними ідеями, проектами, технологіями були наповнені наша економіка і суспільство.

Минуло пів року відтоді, як все життя наше кардинально змінилось, але вже зараз деякі дискусії з того довоєнного стану здаються значно менш актуальними, ніж раніше.

Наприклад, у нашій країні існують дві відносно самостійні моделі побудови науки: академічна та університетська. Приблизно існування та розвитку академічної науки спираються на точку зору відомого німецького дослідника Вільгельма фон Гумбольдта, який вбачав її сутність у поєднанні власне академії наук або інституту членів академії наук, університетів і спеціалізованих науково-дослідних лабораторій або інститутів, що не пов'язані з навчанням студентів. Натомість значна частина сучасних експертів з наукових питань віддавала і віддає перевагу західній моделі, згідно з якою наука має бути зосереджена в класичних та галузевих університетах.

Традиційні «академічні» моделі успішно представлені у Франції, товаристві Планка в Німеччині тощо. Зазначимо, що правові умови існування й розвитку науки, як академічної, так і університетської, засновані на європейських цінностях.

Україна ж обрала компромісну модель науки, згідно з якою при збереженні системи національних академії дедалі активнішу дослідницьку роль відіграють університети. Закон України «Про вищу освіту», ухвалений у 2014 році, до пріоритетних напрямів їхнього розвитку відносить розвиток фундаментальних і прикладних досліджень. Наука у багатьох класичних та галузевих університетах стає навчальним предметом. Тож, очевидно, що однією з найважливіших структурних ланок у реформуванні наукової сфери України має бути ефективна інтеграція університетської та академічної науки. На практиці задля поглиблення співпраці між академічним та університетським сектором науки з'являються спільні науково-навчальні об'єднання, кафедри й філії кафедр у наукових установах, створюються науково-дослідні центри на базі провідних наукових установ за участю закладів вищої освіти.

Отже, практика знайшла гідну відповідь на відгомін цієї не дуже давньої дискусії. Проблеми подальшої інтеграції академічної та університетської науки знайшла своє місце і в Концепції розвитку Національної академії наук України на 2021–2025 роки, схваленої у травні 2021 року Загальними зборами НАН України.

Це важливий документ. Спільними зусиллями можна дуже багато зробити для сьогоdnішнього і завтрашнього життя в країні. Українська наука як інтелектуальний феномен посідає чільне місце в системі європейських цінностей та культури держави. Через воєнну біду про наших науковців і про наші дослідження стали більше знати і більше цінувати їх у світі. В Україні як кандидата на вступ до Євросоюзу також з'являється більше можливостей (і фінансів, сподіваємось) долучатися до європейських проектів. Але головне наше завдання — посісти чільне місце у повоєнній відбудові і перетворенні України, перетворення її в потужну, сучасну, економічно сильну державу. Це дуже серйозний виклик і випробування для науки й нас, науковців. Думаю, що це нам під силу. Але не треба чекати, доки хтось доведе до нас ці завдання. Наука має формувати завдання майбутнього. Це її місія.

Адже наука — це майбутнє і Європи, і України.

Анатолій ПАВКО,
доктор історичних наук,
професор, Заслужений
працівник культури України,
лауреат премії імені
М. С. Грушевського НАН

Потреби вищої та фахової передвищої освіти

МОН України спільно з ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Освітнім кластером, у партнерстві з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародною неурядовою організацією «Save the Children» та Світовим банком провели опитування закладів фахової передвищої та вищої освіти щодо виявлення їхнього актуального стану, визначення поточних втрат і збитків, а також нагальних потреб здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників.

Первинний аналіз сформований на основі опитування, що проводилось з 25 червня до 4 серпня 2022 року. Відповіді надали 749 закладів освіти з усіх регіонів України, за винятком АР Крим, зокрема 252 заклади вищої освіти та 497 закладів фахової передвищої освіти.

Усі 749 закладів освіти, які взяли участь в опитуванні, продовжили роботу після 24 лютого 2022 року, з них — 72 заклади вже у статусі переміщених, з нових локацій, і ще 4 — перебувають в процесі переміщення. Загалом 158 (21%) опитаних закладів освіти повідомили про пошкодження інфраструктури внаслідок війни, з них — 41 у Харківській області, 21 у Києві та Київській області, 12 у Дніпропетровській, 11 у Миколаївській та Сумській областях відповідно та 10 у Запорізькій області.

До 30 закладів освіти повідомили про значні втрати лабораторного обладнання, бібліотечних фондів, навчальних матеріалів, меблів та офісного майна. Ще 83 заклади освіти зазнають додаткових збитків через використання їх приміщень як тимчасових притулків для внутрішньо-переміщених осіб, а 51 заклад освіти має значні або часткові збитки через необхідність будівництва функціональних бомбосховищ.

Більше половини (57%) закладів фахової передвищої та вищої освіти продовжують надавати свої послуги виключно онлайн, а 41% обирають гібридний формат (очний та онлайн). У більшості закладів освіти майже всі (81–100%) або більше половини (51–80%) здобувачів освіти відновили навчання після 24 лютого 2022 року.

Практично всі заклади освіти забезпечують дистанційне навчання студентів, які евакуювалися за кордон. Загалом серед тих, хто повернувся до навчання, втрачено освітнього часу через війну були незначні — один тиждень або менше. Крім того, з 24 лютого 2022 року 129 закладів освіти зарахували 2562 нових студентів, але за цей же період не відновили навчання майже 24 тисячі студентів.

Більшість закладів освіти повідомили, що вони мають необхідні технічні можливості для ведення фінансових операцій, виплати заробітної плати та стипендій. Водночас близько 20% (144) закладів освіти повідомили, що мали перебої у виплаті заробітної плати своїм працівникам, а 23% (174) мали перерви у перерахуванні стипендій студентам. Крім того, 30% (232) закладів освіти виявили значні або часткові втрати доходів від оплати навчання студентами контрактної форми.

За інформацією МОН України

НАЦІОНАЛЬНА ЄДНІСТЬ

Найкраще почуваються чоловіки, які захищають Україну зі зброєю в руках

На засіданні Президії НАН України були представлені дослідження щодо оцінки соціально-психологічного стану населення України в умовах війни.

Про одне з них розповів заступник директора Інституту соціології НАН України, доктор соціологічних наук Сергій Дембіцький. Він пояснив, що його доповідь базується на низці опитувань. Перше було проведено інститутом та центром «Соціальні перспективи» за тиждень до війни, і це дає змогу «бачити» стан суспільства напередодні повномасштабного вторгнення. Друге – телефонні опитування групи «Рейтинг». Третє – онлайн-опитування, яке провели науковці інституту спільно з факультетом соціології КНУ імені Тараса Шевченка в окупованих містах та населених пунктах, які містяться в зоні (чи поблизу) бойових дій. Це Херсон, Харків, Одеса, Суми, Київ. Предметом цього дослідження став психологічний дистрес в умовах війни.

У напад – не вірили

Як свідчать опитування, напередодні війни до топ-страхів та побоювань входили: війна на сході країни, напад ворога на Україну. Ковід та економічні негаразди (які раніше лідирували) у лютому 2022 відійшли на друге місце.

– Це значить, що напередодні війни дуже багато людей відчували загрозу, – пояснює доповідач. – Але більшість людей все ж вважала ймовірність нападу впродовж найближчих тижнів низькою. Не вірили в напад і на півдні та сході (до 70-відсотків). Ці люди першими опинилися під ударом.

Дослідження свідчать, що суспільство не хотіло ескалації збройного конфлікту на Донбасі. Більшість людей вважала, що

треба повертати Донбас і Крим політико-дипломатичним шляхом. І лише 6 відсотків відповіли, що розв'язати це питання можна лише зі зброєю.

Понад 90 відсотків опитаних були впевнені в перемозі. Цікаво, що на початку війни люди вважали, що перемогу вдасться здобути за кілька тижнів. Нині розуміють, що потрібно налаштуватися на «марафон» і припускають, що війна може тривати від кількох місяців до року. «Але ці цифри аж ніяк не свідчать про зростання песимізму, – зазначив доповідач. – У те, що відбитися не вдасться, вірить менше одного відсотка респондентів».

Ще однією важливою психологічно-соціальною характеристикою є готовність захищати країну зі зброєю в руках. До війни людей, готових стати до лав ЗСУ чи добровольчих формувань, було більше, ніж тих, хто не готовий. Але – не набагато. У березні 2022 року си-

туація блискавично змінилася, готовність взяти зброю до рук стрімко зростає.

А от звичний для України соціальний негативізм стосовно державних інститутів, навпаки, змінився. Відбулася консолідація суспільства, в тому числі й навколо Збройних сил України, Президента, місцевих органів влади. Люди відкинули звичний негативізм і готові працювати на перемогу разом з владою.

За країну не соромно

Дослідження показало, що навіть у березні цього року, коли ворог стояв під Києвом, більшість опитаних відчувала надію. «Сьогодні ж, коли ми отримуємо зброю і міжнародну допомогу, немає жодних підстав втрачати це відчуття», – зазначив Сергій Дембіцький.

У порівнянні з 2021 роком більш ніж удвічі зростає гордість за Україну (з 34 до 80 відсотків). І у 18 разів (!) зменшилася відчуття сорому за власну країну.

Цікавими є й результати щодо психологічного дистресу (це руйнівний, негативний стрес під час війни). Дослідження виконували за спеціальною методикою, яку розробили в інституті. Соціологи визначають, якої допомоги потребує респондент: фінансової, медичної, з місцем проживання, харчуванням, спілкуванням з близькими, безпеки в умовах бойових дій. І що більше видів допомоги потребує людина, то сильнішим є її психологічний дистрес. Науковці також запитували: чи брали участь ви у бойових діях, чи допомагали українському війську?

Опитування показало, що жінки набагато більше піддаються дистресу, ніж чоловіки. А найвищий дистрес мають жінки, які брали участь в бойових діях зі зброєю в руках. Ті ж, хто допомагав війську чи добровольчим формуванням (готували їжу, шукали амуніцію тощо) – найменший.

А от у чоловіків – навпаки. Найкращий психологічний стан мають ті, хто захищає Україну зі зброєю в руках.

«Зловісний образ українського націоналіста» – розсіявся

Доповідь, присвячену соціально-психологічному стану українського суспільства, презентував і директор Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, член-кореспондент НАПН України Микола Слосаревський.

Микола Миколайович зазначив, що спричинені війною соціально-психологічні виклики можна умовно поділити на чотири групи. Це виклик українцям, як спільноті; виклики ментальному здоров'ю особистості; виклики психологічному здоров'ю та розвитку дитини; виклики українським психологам як фахівцям спільноті.

Однією з найважливіших є перша група викликів (українській спільноті). Дослідження підтвердило, що потрібно змінити образ війни, який склався в попередні роки. Адже, як впливає з результатів опитувань, упродовж восьми років російської агресії українському суспільству, на жаль, не вдалося сформувати консолідоване бачення війни на Донбасі.

На момент останнього опитування (науковці провели його буквально напередодні вторгнення) лише 40,5 десятка опитаних вважали війну на Донбасі народною війною проти окупантів.

– У різні роки від 39 до 46 відсотків респондентів сприймали її як нікому не потрібну війну, розв'язану українською (порошенківською) владою, – зазначив доповідач. – Громадська думка стосовно збройного протистояння на Донбасі була поляризованою, що суттєво підірвало єдність у су-

спільстві. Це свідчило про перемогу російської пропаганди...

Але! Навіть до війни позитивна відповідь на припущення, що війська Путіна зустрічали б квітами, у жодному регіоні не перевищувала 5 відсотків.

Після початку повномасштабного вторгнення ставлення до війни моментально змінилося, а успіхи російської пропаганди – «обнулилися». «На цей виклик суспільство відповіло гідно, – наголосив Микола Слосаревський. – Але на окупованих територіях пропаганда продовжує токсично впливати на людей».

Соціологи також відзначили, що з кожним роком Незалежності група ідентичності українців набувала дедалі виразнішого національного забарвлення. Впродовж трьох десятиліть ця ідентичність формувалася як територіально-державницька. Напередодні повномасштабного вторгнення 79 відсотків вважали, що хоча на шляху нашої державності немало перешкод, Україна має бути незалежною. Менш як 11 відсотків заявляли, що наша країна дуже різна, і що в одній державі нам не житися.

– Поступово втрачав силу нав'язаний радянською пропагандою «зловісний образ українського націоналіста», – з усмішкою зауважив пан Микола. – На початку

лютого 2022 року небезпеку від «українських націоналістів» вбачало менше чверті опитаних.

Напередодні російського вторгнення понад 56 відсотків опитаних вважали, що саме відродження національної свідомості допоможе Україні стати могутньою державою. А на півдні країни – понад 80 відсотків! Уже за кілька тижнів ці дані підтвердилися – мешканці південних областей чинять мужній опір окупантам.

Уже сьогодні зрозуміло: путін досягнув абсолютно протилежного. «Українських націоналістів» (якими довго лякала світ російська пропаганда), у суспільстві вважають героями, опір російській агресії – народною війною. «Ця велика біда проявила велич нашого народу, пробудила все краще в нас», – переконаний Микола Слосаревський.

Підготувала
Світлана ГАЛАТА

Триває передплата
на 2022 рік на газету «Світ»

Передплатний індекс
в усіх відділеннях зв'язку

40744

Вартість передплати:

на місяць – 52 грн 80 коп.

на квартал – 158 грн 40 коп.

Відкрийте
свій

СВІТ

Голова редакційної колегії –
президент НАН України
академік **Анатолій ЗАГОРДНІЙ**

Головний редактор –
Лариса ОСТРОЛУЦЬКА

Індекс газети «Світ» – 40744

ЗАСНОВНИК:
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

РЕЄСТРАЦІЙНЕ СВИДОЦТВО:
КВ №24830-14770ПР від 5 травня 2021 р.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
03056, Київ, проспект Перемоги, 37.
тел.: (044) 204-93-39, (097) 270-50-89
hazeta_svit@ukr.net
http://svit.kpi.ua

Відповідальність за достовірність інформації та реклами несуть автори та рекламодавці. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Зам.

Газету віддруковано у ТОВ «Август Трейд»